

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Aurum Sapientvm, Sive Ars, Sine Scelere, & cum virtute,
ditescendi**

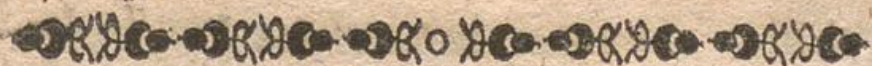
Masen, Jacob

Coloniae Ubiorum, 1661

Brevis Idea, seu Introductio Ad Avrvm Sapientivm feliciter augendum & impendendum, in laudatissimo æternâque memoriâ dignissimo Episcopo ac Principe Paderbornensi Theodoro à Fvrstenberg adumbrata, & ...

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-55377](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-55377)

Brevis IDEA , seu INTRODUCTIO

AD AVRVM SAPIENTVM
*feliciter augendum & impendendum , in lau-
datissimo æternâque memoriâ dignissimo
Episcopo ac Principe Paderbornensi*

THEODORO à FURSTENBERG
adumbrata, & in exemplum proposita.

Nipso dissertationis nostræ
aditu , quam de Auro Sa-
pientum seu laudabili divi-
tiarum usu, profectuque in-
stituimus , Magni ex domo
Furstenbergica Principis, vi-
vam quandam imaginem , quamvis rudi-
bus lineamentis , perbreuique in tabella
ad umbratam, exhibeo. laudatissimi illa he-
rois est THEODORI à Furstenberg ad
Paderam hujus seculi exordio Principis at-
que Episcopi , quem suo ex sanguine censet
propatruum , nunc ad pedum infulamque
admissus FERDINANDUS non degener
à Majoribus nepos. In hoc vno Principe ar-
tem propemodum vniversam Auri rectè
tractandi reperias. In sat tenuem longisque
calamitatibus exhaustum ille Episcopatum
admissus, anno superioris ætatis 1585. brevis
illum

illum non tantum ære liberavit alieno, sed etiam ditavit proprio, tanta felicitate & solertia, tanto rerum temporumque compendio, ut admirationi exteris, subditis & venerationi summæ esset, & arrori. Neque enim usitatis quorundam institit artibus, per quas, oblucente mundo cœloque, ad opum incrementa connituntur; sed iis, quas potissimum in hoc Tractatu prosequor, viis prosperè expediteque ad summam contendit opulentiam. Quâ deinde pauperes, religionem, Ecclesiam, universamque patriam recreavit, hostes terruit, suisque dimovit à finibus, fideles amicos solatus est, artium scientiarumque proculcatum honorem excitavit, jacentem pietatis erexit auxitque cultum, pacem quietemque subditis, decus sibi suisque æterni nominis comparavit. Jam Te video, mi Lector, anhelare, ut intelligas, quâ id potissimum via ac ratione sit affecutus.

Tangere illam hic possum, explicare, nisi toto libri volumine, non possum. Faciam tamen quod non illepidus pictor, qui gigante in tabula minus commensa magnitudine jussus depingere, solum in illa exhibuit pedem, ad cujus majorem digitum Pygmæum constituit hominem, qui ad motâ vlnâ illius quantitatem exploraret.

Digitum igitur mihi, aut pedem ex gigante hoc nostro proposuisse suffecerit, ut discamus, tanquam ex ungue Leonem.

Prima ratio ac fundamentum affluentis opulentiae, celsissimi viri fuit, singularis in Deum fontem autoremque bonorum omnium confidentia, qui aeternis providentiae divinae legibus statuit, nunquam sibi fidem destituere. Legerit utique illud regii Psalmistae scitum. *Spera in Domino, & fac benitatem: & inhabita terram, & pasce- ris in divitiis ejus.* ^a Sed nec Christum huius promissi fidei iussorem fallere posse existimavit, dum inquit: *Quarite primum regnum Dei, & cetera omnia adjicientur vobis.* ^b Et certe ratio ipsa sapientissimum ad hoc virum instruebat, cum *omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum sit, descendens à patre luminum.* ^c Quocirca adeò felicem Dioecesis Paderanae, multis difficultatibus pressae & alieno aere gravatae, curam suscepit; ut postquam disciplinae Ecclesiasticae pro viribus consulisset, onus ingens debitorum brevi tempore, idque ex redditibus Episcopalibus levaret. Quod etiamnum repertae rationes testantur, quibus 79893. & $3\frac{1}{2}$ imperialium dalerorum, expunxit, subditosque aere suo in libertatem vendicavit.

Neque

^a Ps. 36. v. 3. ^b Matth. 6. v. 33. ^c 1^a Cor. 1. v. 33.

Neque satis sibi hae patriæ oppressæ redemptione fecisse est visus : ad hoc deinde omni solertia incubuit, ut eandem quantum posset, in sacris juxta profanisque locupletaret. Quocirca de Universitate Studiorum illic ad totius patriæ & religionis emolumentum excitanda sollicitus, egregio illud, quâ opere, quâ liberalitate ad immortalis famæ memoriam & Furstenbergicæ Familiæ gloriam est affecutus : Gymnasium itaque & humaniori disciplinæ in virtutum artiumque liberaliū cultu tradendæ, ac Philosophicis Theologicisque scientiis publicâ institutione docendis idoneum Societatis Jesu Patribus attribuit. Quod ut perpetua administrare iidem cura possent, munificâ Collegium, suis erectum sumptibus, fundatione instruxit, æternoque cū Societatem Jesu, tum Padebornensem Dioecesin vicinasque regiones, quibus labor illius impenditur, beneficio devinxit.

Ad devotionem erga Venerabile Eucharistiæ Sacramentum, divinique hujus cultus honorem amplificandum, tria & viginti Imperialium dalerorum impendit millia, quorum proventus annuos, in præsentium per octavam illius solennitatis Canonico- rum usus convertit. Nec Deiparæ Virginis impensius colendæ immemor, ad illius veneratio-

nerationem promovendam, supra duodecim insumpsit eorundem Imperialium milia. Sparsas hic locis beneficiisque diversis fundationes & Sacella, ad cultum Dei Sanctorumque extollendum non memoro; quod mihi propositum non sit, pro dignitate singula prosequi, sed non ignorantipatriæ eorum tantum recordationem subjicere, quæ ad inclyti Nepotis *Ferdinandi*, Sedem Propatruï hoc tempore quo hæc scribo; adeuntis conspectum, non ingratum erit, meminisse. Neque his describendis fusius immorari necesse est, cum pleraque hujus seculi gesta, in præsentimultorum, illis adhuc annis superstitem, memoria reponantur. Posteritati, ut spes est, locupletiorrem de illis rebus differendi materiem, junctus Proavis Nepos suppeditabit.

Jam quemadmodum is, qui cum clave gladium sumpserrat, cum pedo sociaverat virgam populi moderatricem; non tantum Ecclesiæ, sed & politicæ Reip. ad egregiam disciplinam ornamentumque, magnis auri argentiq; impensis prospexerit, pari etiamnum recordatione, & monumentis, lapide marmoribusque firmatis, tenetur. Duas illius ingenio, ære, lapidibusque arces Principe viro dignas, & secuturis post se, eadem indignitate Principibus servituras, exsurgere vidimus,

vidimus, Neuhâusium & Wevelsburgium:
atque illud quidem horæ unius itinere Pa-
derana ab urbe, amœnissimo in confluentia
Luppia, Paderæ, & Alifonis loco extru-
ctum. quod pro sede principali hætenus
incolitur, ut citra tanti viri memoriam, huc
ad quietem concedere venturi Principes ne-
queant, quæ tantò illustrior est, quantò præ-
sentio rem non opum tantum, sed & Virtu-
tum Heroicarum imaginem in Furstenber-
giis proponit. Reliqua, vel ex ruderibus
ad egregiam novitatem excitata, vel ex fun-
damentis educta per patriam opera, exiles
hæ tabulæ nostræ, & rudis tantum præci-
puorum monumentorum delineatio non
admittunt. Hoc dixisse satis sit, admirationi
hunc Principem omnibus, non popularibus
tantum, sed & exteris latè circum fuisse na-
tionibus: unde videlicet ex Diœcesi jam e-
nervata, ex tributis admodum moderatis, in
media penè rerum omnium penuria, hic re-
pentè Princeps ad tantas opes, & plenum
ferè semper, inter maximas impensas, æra-
rium, emergere potuerit. Ut cuius nemo
ante divitias nosset, cuius vires ad pacem
bellumque despiceret, hic subitò formidan-
dus hostibus, amicis esset exoptandus.
Quare dum ad facilem sapientemque auri
comparationem, dignumque mortales u-
sum

sum instruo, illius nobis Principis vitæ institutum aliquantò propius erit inspiciendum: ut œconomi ex illo imperiti discant; periti etiam magis erudiantur. Neque enim ipsius vulgaris ad opulentiam profectus est, quem multi assequantur. Fundamentum, ex insigni erga Deum, ejusque providentiam fiducia, ut cujus promissa nunquam fallant, jam ante collocavi. Nunc qua illi arte superstruxerit videndum est.

Alter ratio, qua illustrissimus hic Princeps ad ingentes opes ab inopia emerfit, domestica sobrietas fuit & parsimonia. Nihil quod talem deceret Episcopum Principemque sibi deesse sordide passus est, delicias apparatusque nimium semper est averfatus: ne qui aliis temperantiæ moderationisque leges daturus esset, ipse ignoraret. necessitati tamen dignitati que ita consultum ibat; ut hospitalis liberalisque mensa adventanti amico deesse nunquam videretur. Illa aulicæ superbix, & profusionis alimenta, quæ profanorum magis, quam Ecclesiasticorum Principum referrent indolem, magnisque solum impensis, nullo Principum emolumento sustinentur, procul submovebat. Frugalis illi vita, & ad modestiam disciplinamque ac gravitatem Episcopo dignâ comparata erat, quæ cum effusis prodigè divitiis

divitijs nullum vitijs nutrimentum, gemina calamitate animæ fortunarumque; supereditaret. Vnde luxum, inutilemque ad superflua profusionem ferre non poterat, ex qua præsentem opum virtutisque cladem cerneret emanare. Non illepidum eius rei exemplum vulgato multorum sermone hodie dum circumfertur. Magnum ipse Principem, insigni nobilitate stipatum domi hospitem exceperat. Cumque illi, qui ex comitatu aderant, post mensam ambulatorijs sese vitris ad vinum largius invitarent, non nemo bibendi impar, ut respondere ex æquo videretur, reliquias libati ex poculo vini per fenestrâ, cui innitebatur, effûdebat. Quod cû Prin. Theod. animadvertisset, misit ex ministris qui hospiti significaret, sibi quid tantum domi vini esse, quo convivas expleret; at quantum arcis foveis implendis faceret, tantum non esse, huic igitur labori parceret. Non immemor illius exhortationis vixit, quâ Paulus Timotheum Titumque Episcopos ad frugalis vitæ parsimoniam instruxit. *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, sobrium, hospitalem, non vinolentum, domui suæ bene prepositum. Siquis enim domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesia Dei diligentiam habebit?* Noluit igitur in helluonum tabernam Episcopalem aulam commutari;

mutari ; ne ex aulâ malè neglectâ hospites
discerent , quis esse in principatu admini-
strando videretur. Noverat priscorum axio-
ma etiamnum obtinere : *magnum vectigal
parsimonia.*

Tertia ratio erat ministrorum probitas,
& fidelitas consiliariorum. Primùm quidem
in felici aula est Princeps sapiens est. Nam ut
Euripedes

Mens una sapiens , plurium vincit manus.

Sed proximum est , virorum sapientium
niti consilijs , auxilijsque. Sapientissimus
mortalium fuit , qui asseruit *Qui sapiens est ,
audit consilia* & Salustij gentilis hominis vo-
ces sunt. *Omnia , regna , civitates , nationes
usque eo prosperum imperium habuerunt , dum
apud eos vera consilia valuerunt.* f Optima
autem consilia apud probos integræque
vitæ homines reposita sunt. Siquidem cete-
ri plerique consilia Principum ex privatae u-
tilitatis momentis ponderant , atque ad illa
persuadenda ingeniosi sunt , quibus res suas
potius , quam Principis auctum iri prospici-
unt. Quare Iethro socer Moyssi , Israeliti-
co iam populo cum summa autoritate præ-
posito , consulit : *provide tibi de omni plebe
viros sapientes , & timentes Deum , in quibus*
ss

e Proverb. 21. v. 15.

f De rep. ordin.

fit veritas, & qui oderint avaritiam, &
constitue ex iis, qui iudicant populum g V-
tramque requirit dotem, sapientiam, & ti-
morem Domini. altera sine alterius admini-
culo dos non sufficit. In horum delectu per-
spicacissimus erat Paderanus Antistes. No-
verat quibus suam ipse conscientiam & oc-
cultam crederet; quos in consilium viros, iam
ætate, experientia, doctrina ac virtute pro-
batos adhiberet; qui ærarij rationes, cen-
susque tributarios, quaque moderatione &
exciperent, & dispensarent. His alterum ita
commodabat oculum; ut neque illorum li-
bertati totum indulgere, neque prudentiæ
integritati prorsus videretur diffidere.
quare, neque per iniuriam facile pecunia à
subiectis extorta est, neque per incuriam ne-
glecta.

Et verò non tam multis, quàm fidelibus
sibi ministris utendum credidit. comitatus
non ad longam magnificamque instructus
pompa, cum innocentiam amoremque
subditorum firmissimam esse corporis sen-
tiret custodiam, quodque in illius luxum
superfluum impenditur, gravioribus patriæ
Ecclesiæque commodis malè subtractum
censeatur. Dignus tamen, cum res ferret,
Principe comitatus ex Vasallis, & patria no-
bilitate

bilitate affluebat ad obsequium, spontaneâ plerumque singulorum evocatorum magnificentiâ gloriosum. Quæ res quantum opibus viribusque, in omnem necessitatem promptis, adiecerit, illi Principes docere nos possunt, qui cum in aula nimium splenderent, in ærario sunt extenuati, majori non raro apud sapientes in despectu, quam apud desipientes in honore. Vespasiani Imperatoris, juxta Dionem, pronuntiatum est, *Nervos imperij pecuniam esse*. Hos qui in sua administratione Princeps temere profundit, suæ nescit dignitati, quæ in robore principatus magis est, quam affectuum multitudinem, ex æquo consulere.

Quarta ratio erat profligatorum hominum castigatio, eorumque, qui rempublicam hæresi factiosorum hominum turbabant, tempestiva submotio. Magni Principis Theodosij voces sunt. *h. Inter ceteras sollicitudines, quas amor publicus pervigili cogitatione nobis indixit, præcipuam Imperatoria maiestatis curam esse perspeximus, vera religionis indaginem: cuius cultum si tenere potuerimus, iter prosperitatis humanis aperimus inceptis. Pacis quidem, ut erat Theodorus semper amantissimus, ita pacis artibus*

h. In Novel. de Iudiciis.

bus opes potissimum cumulari, bello exhauriri non ignorabat. Verum cum sensim per irrepentem hæresin subditos ad rebellionem armari comperisset, belli æqui rationes, præ iniqua pace amplecti maluit. Unde hoc illi familiare distichon,

Arma procul iaceant; tamen est fas sumere bellum,

Quando aliter pacis non licet arte frui.

Brevi igitur opum dispendio, magna rursus ad res augendas fecit compendium, armis repente adversus turbulentos patriæ cives, & insidiosas vicinorum machinationes correptis. Non difficile erat Principi habere militem, cui promptam sufficiebat opem locuples ærarium; ita bello celeriter confecto, rebelles in obsequio subditos, vicinos in timore insidiatores continuit, suamque ex composita rursus diœcesi, solitoque reddituum proventu messem collegit.

Quinta ratio erat amor insignis Principis erga subiectos sibi populos, quorum se totum commodis usibusque impendebat, nec tam sibi thesaurizabat, quam suis: ut pulcherrimo amoris lusu, non alio colligere opes sine videretur; quam ut, ipse domi abstinens, in patriæ denuo emolumentum profunderet, quæque exigua minutimque divisa ex singulis collegisset beneficia, hæc in-

genti

genti opere præclaroque totius Reip. atque
Ecclesiæ commodo, in publicum studiorum
ac religionis cultum rependeret. Quo tam
munifici consilio ac propensione, animi hoc
meritus est; ut non minori subditorum a-
more coleretur. Hi ut patrem, ille ut filios
complectebatur, ac dulce certamen erat,
utra pars vinceret atque ad ornandam exco-
lendamque alteram plurimum conferret.
Hinc magna ex utraque parte in alteram ad
augendas fortunas omnes profluxit utilitas.
Rectè Ambrosius de mutuis inter regentē
rectosque beneficiis; *nihil, inquit, tam utile,
quàm diligi, nihil tam inutile, quàm non
amari.* Unde & illud tam rarum atque
illustre Reverendissimi Capituli decretum
promanavit, quo sententiis omnium, exem-
plo illic incognito, *Pater patria* est appella-
tus. Tantum est opibus rectè Principem ad
multorum salutem abundare, atque uti di-
dicisse.

Sexta est ratio, quam breviter hic tantum
propono, atque inferius suis ex fundamen-
tis latius prosequar, liberalitas Principis in
pauperes & singularis eleemosynarum cu-
ra. Hanc velut præcipuam ultimo in præ-
sidio augendarum opum colloco; quòd
nulla facilius cumulatusque arte aurum,
cum

cum ingenti fenore, rependi existimem;
quàm ista profusione. Ipse hujus rei lucu-
lentissimum experimentum se habuisse.
Princeps testatus, his sæpius verbis, est:
*Nulla inquit mihi pecunia uberiores in censu
proventus attulit, quàm qua in manibus pau-
perum fuit collocata.* Quocirca ejus rei tam
singularem curam gessit, ut suæ prius men-
sæ cibos inferri vetuerit, quàm denis homi-
nibus secretiorem domi suæ penuriam su-
stinentibus diurna ex alimento sustentatio
delectata esset. Duodecim quoque aliis ejus-
cemodi penuriæ compertis, annua funda-
tione provisum erat, quos sacro indies mis-
sæ officio interesse voluit, Deumque pro
totius patriæ bono obtestari. Præter hos
ingens quotidie pauperum turba principa-
lem aulam obsidebat, quæ honestam hinc
stipem semper referret. Religiosique viri
erant, qui binis in hebdomade diebus ne-
cessarium ab aula victum deportabant. In-
terea illud Sedulii in verum esse Princeps
didicit: *Pecunia que sub vilissima etiam pau-
peru forma Christo probatur impensa, detri-
mentis augetur, spargendo servatur, perit,
et maneat.*

His veluti passibus inclyrus Princeps ad
insignem non minus opulentiam, quàm
virtutem,

in Inoper. 4. pasch.

virtutem, ad immortalē sui nominis in
terris gloriam, & in coelis præstantissimo-
rum operum coronam incessit. Cujus si
quisquam in externis opibus felicitatem
ambiat, ille imitationē non aversetur suæ, in
qua vivit, conditioni idoneam: nec minus,
illum spes ac res destituet, quā experiatur,
*diligentibus Deum, omnia in bonum coopera-
ri. n* illudque merebitur Venusini Vatis au-
dire carmen,

Dii tibi divitas dederunt, artemq; fruendi.

n Rom. 8, v. 28.